

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI AXLOQIY TARBIYALASHDA XALQ OG‘ZAKI IJODINING ERTAK JANRIDAN FOYDALANISH ZARURIYATI

Xamroyeva Diyora Burxon qizi

Buxoro viloyati pedagoglarni yangi metodikalarga o‘rgatish milliy markazi
“Maktabgacha, boshlang‘ich va maxsus ta’lim metodikalari” kafedrası o‘qituvchisi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada, maktabgacha yoshdagi bolalarni axloqiy tarbiyalashda xalq og‘zaki ijodining ertak janridan foydalanish, bolalarning tafakkurini rivojlantirish, o‘zining fikrini mustaqil va erkin ifodalash malakalarini shakllantirish usullari yoritilgan.

Kalit so‘zlar: maktabgacha ta’lim tashkiloti, axloqiy tasavvur, san’at asarlari, an’anaviy usul, teatrlashtirilgan sahna ko‘rinishi, zamonaviy usullar, multfilm, ertak kitob.

ABSTRACT

In this article, the use of the fairy tale genre of folklore in the moral education of preschool children, the development of children’s thinking, the independent and free expression of one’s opinion

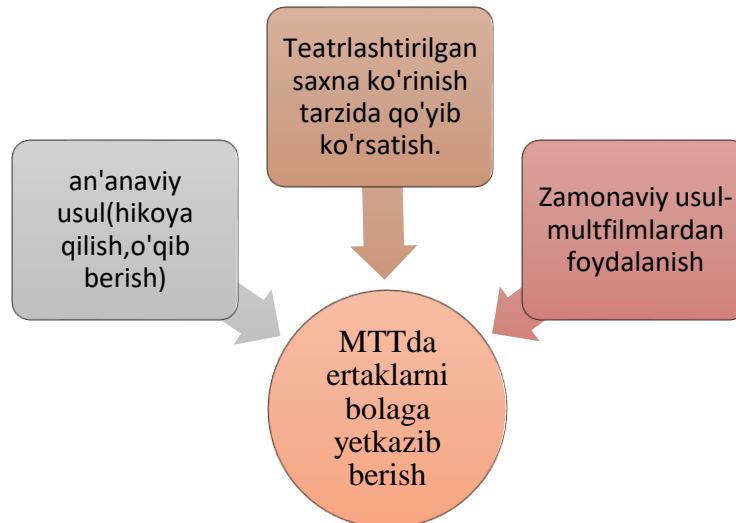
Keywords: preschool education organization, moral imagination, works of art, traditional method, theatrical performance, modern methods, cartoon, story book.

Bugungi kunda maktabgacha yoshdagi bolalarni xalqning boy milliy, madaniy-tarixiy merosi va ma’naviy axloqiy jihatdan tarbiyalash, bolalarda vatanparvarlik hislarini shakllantirish, maktabgacha yoshdagi bolalarda bilim olish ehtiyojini, o‘qishga intilish moyilliklarini shakllantirib, ularni muntazam ravishda ta’lim jarayoniga tayyorlash, bolalarning tafakkurini rivojlantirish, o‘zining fikrini mustaqil va erkin ifodalash malakalarini shakllantirish, bolalarning jismoniy va ruhiy sog‘ligini ta’minlash maktabgacha ta’lim tashkilotlari oldiga qo‘yilgan dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Bu kabi vazifalarni amalga oshirishda tarbiyachi o‘z mashg‘ulotlarida xalq og‘zaki ijodi namunalardan foydalanishi ta’lim tarbiya jarayonini yanada samarali kechishiga yordam beradi. Zamonaviy ta’lim jarayonida biz yangi texnologiyalardan foydalanishimiz bilan bir qatorda an’anaviy ta’limni ham esdan chiqarmasligimiz zarur. Bolalarning milliy ruhda tarbiyalashimiz, milliy urf-odatlarimizni o‘rgatishimizda ularni ma’naviy –axloqiy jihatdan tarbiyalashimizda xalq og‘zaki ijodi

namunalardan foydalanmaslikni iloji yo‘q. Sababi, o‘zbek xalqi qadimdan mexnatkash, farzandlar tarbiyasiga juda qattiq e‘tibor beradigan xalq bo‘lgan. Bolalarga ta‘lim –tarbiyada ko‘proq xalq og‘zaki ijodi bilan ta‘sir qilish yo‘lidan borganlar. Ta‘kidlash joizki, maktabgacha yoshdagi bolalarning ta‘lim tarbiya berishda xalq og‘zaki ijodi janrlaridan bo‘lgan ertaklar bizga qo‘l keladi. Ertaklar barcha yoshdagi bolalarga birdek yoqadi va ta‘sir qiladi. Maktabgacha ta‘lim yoshidagi bolalarga ertaklarning ta‘limiy xamda tarbiyaviy ahamiyati katta.

Sababi, ushbu metodlar bolalarning axloqiy tasavvurlari hamda bilimlarni egallab olishga qaratilgan faoliyat turi hisoblanadi. Yuqorida keltirilgan barcha metodlar orqali bolalarga axloqiy normalar va qoidalar, ijtimoiy hayot voqealari o‘rgatiladi. Bolalarda axloqiy tasavvur va tushunchalar shakllantiriladi. Bolalarga axloqiy tarbiya normalarini o‘rgatayotganda ularni noo‘rin tanqid qilish, uning ustidan kulish, unga nisbatan e‘tiborsizlik qilish mumkin emas. Bu o‘rinda barcha metodlardan o‘z o‘rnida izchillik bilan kompleks ravishda foydalanish maqsadga muvofiq. Maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida bolalarning ahloqiy sifatlarini shakllantirishda tushuntirish va namuna ko‘rsatish metodidan foydalanish katta natija beradi. Tushuntirish odatda bolalarga yangi axloqiy tushunchalarni, normalarni, axloqiy qonun–qoidalarni bayon qilib berilayotganda ishlatiladi. Maktabgacha yoshdagi bolalarga tushuntirish kattalarning jonli so‘zi va namunasiga asoslanadi. Masalan, o‘zidan kattalarga qo‘lini ko‘ksiga qo‘yib “Assalomu alaykum” deb aytish va h. Tarbiyach axloqiy mavzulardagi suhbatni maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarning hamma guruhlarida qo‘llashi mumkin. Suhbat uchun tanlanayotgan ertak yoki hikoyaning mazmuni yorqin, tushunarli bo‘lib, bolalarning his-hayajoniga yetarlicha ta‘sir etishi kerak.

Axloqiy mavzulardagi ertaklardan namunalar ko‘rsatish orqali bolalar axloq normalari va qoidalarini, ijobiy xulq shakllarini egallaydilar. Maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida bolalarning axloqiy tajribalarini kengaytirib borish, xulqning axloqiy sabablarini aniqlab borish tarbiyachidan ziyraklik talab etiladi. Ertakdagi qahramonlarning hatti–harakatlarini tahlil qilish jarayonida bolalar o‘z fikr-mulohazalarini aytishlariga o‘rganadilar. Ertak qahramonlarining har bir xatti-harakatini ongli ravishda, axloq normalari va qoidalari doirasida bajarishga urinadilar. Badiiy adabiyotni o‘qib berish, san‘at asarlari va amaliy san‘at buyumlarini tomosha qilish, multfilmlar tomosha qilishda, musiqa va ashula eshitish bolalarda estetik hisni uyg‘otardi, shu bilan bir qatorda axloq qoidalari va normalarini singdirib boradi. Bolalarning axloqiy sifatlarini shakllantirishda maktabgacha ta‘lim tashkilotida turli xil metodlardan foydalaniladi.



Bu vositalardan biri - bolajonlar uchun sevimli bo'lgan, ular qiziqib tomosha qiladigan multfilmlardir. Multfilmlar “kam kuch sarflab, ko‘proq natijaga erishish vositasi” desak xato bo‘lmaydi. Sababi, multfilmlarni bola tomosha qilganida ko‘proq ma‘lumotni oladi. Bu esa tarbiyachiga juda katta ma‘suliyat yuklaydi. Maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida qo‘yib ko‘rsatilayotgan multfilmlar-o‘zida milliylikni, ta‘limiylikni, tarbiyaviylikni mujassamlashtirgan bo‘lishi kerak. Bolajonlarimizga o‘zimizning milliy multfilmlarimizni qo‘yib ko‘rsatishimiz orqali ularning nafaqat ta‘limiy, balki axloqiy sifatlarini ham shakllantirishimiz mumkin. Masalan, “Zumrad va Qimmat” ertagi. Bu ertakning multfilmida Zumradning atlas libosda ekanligi, uning uy yumushlarini bajarishi (tongda xovli supurishi, tandirda non yopishi, o‘choqda ovqat qilishi v.h) bolalar diqqatini jalb qiladi.

Shunday qilib, bolalarning axloqiy tasavvur va tushunchalarni egallab olib, uni kundalik odatga aylantirishlari uchun bolalarning ertaklar vositasida kattalar rahbarligidagi qizg‘in faoliyati tashkil etilishi lozim. Tarbiyachi bola shaxsida axloqiy xis-tuyg‘ularni tarbiyalashda barcha usullar va vositalardan o‘z o‘rnida qo‘llashi maktabgacha yoshdagi bolalarda ahloqiy sifatlarni shakllanishiga xizmat qiladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda ahloqiy sifatlarni tarbiyalashda tarbiyachi o‘z faoliyatida quyidagilarga amal qilishi lozim:

- ahloqiy mavzudagi ertaklarni bolalar ongiga yetkazishda tanlagan usullarida xonaning umumiy shart –sharoitini hisobga olsa;
- ertak syujetini boyituvchi holatlarni yarata olsa;
- ertak aytishda bolalarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olsa;
- zamonaviy axborot kommunikativ texnologiyalardan unumli foydalansa;
- maktabgacha ta‘lim tashkilotlariad ko‘rgan va eshitgan ertaklari yuzasidan kichik suhbat tashkil etilsa va boshqalar maqsadga muvofiq bo‘ladi.

Xulosa qilib aytganda, ertaklar juda katta tarixiy, ta‘limiy-tarbiyaviy ahamiyatga egadir. Ular qadim zamonlardan beri mavjud bo‘lib, asrlar osha

sayqallanib, tildan–tilga o‘tib zamonaviylashib boraveradi. Ertaklarning yashovchanligiga sabab ham uning badiiy mukammalligi bilan belgilanadi. Mazmun jihatdan hayotning turli masalalari ertaklar tematik diapazonini ta’minlaydi. Ulaming hajmi mazmunda ifodalangan voqealar tizimiga, muammolaming yechimiga bog‘liq bo‘ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI: (REFERENCES)

1. M.Jo‘rayev, J.Eshonqulov. Folklorshunoslikka kirish. -T.: Barkamol fayzmedia, 2017
2. Oila pedagogikasi /O.Hasanboyevaning umumiy tahriri ostida. - T.:Aloqachi, 2007.